

1600-luvun tuomiokirjojen kortitus

Valtionarkistossa on vuodesta 1962 kortistoitua 1600-luvun tuomiokirjoja eli kihlakunnanoikeuksien renovoituja pöytäkirjoja historian, kansatieteen, kansanrunoudentutkimuksen ja kielitieteen käyttöön. Työ on edistynyt niin pitkälle, että Itä-Suomesta kortisto käsittää Kymenkartanon läänin sekä Lappeen, Rannan, Jääsken ja Äyräpään kihlakunnat. Länsi-Suomen ensimmäiseksi kortistointialueeksi valittiin Ala-Satakunta ja Vehmaan kihlakunta. Nykypitäjittäin itäinen kor-

titusalue ulottuu Ruokolahdelta ja Mäntyharjulta Suomenlahden saariin ja Elimäeltä Kivennavalle. Satakuntalainen tutkimusalue rajoittuu lännessä mereen ja idässä Hämeeseen, sen pohjoisin pitäjä on Merikarvia ja eteläisin Velkua. Kortistointialueet on valittu onnistuneesti, sillä materiaalia on kertynyt yhtä paljon kummaltakin alueelta. — Kortitusta jatketaan nykyisin Pohjois-Pohjanmaasta, jonka aineisto saadaan tutkijoiden käytettäväksi tämän vuosikymmenen loppuun mennessä, mutta allekirjoittanut kortitustoimikunnan sihteeri voi harkintansa mukaan antaa tämän alueen aakostamattomia kortteja työn kuluessa varttuneelle tutkijalle.

Kielitieteen kannalta merkittävintä tuomiokirja-aineistoa ovat erilaiset nimet. (1) Suku- ja liikanimiä kerätään käräjäpöytäkirjoista niin, että kukin nimi kortistoidaan silloin, kun se mainitaan pitäjässään ja kylässään ensimmäisen kerran. Tarkoituksena on, että tutkijat voisivat selvittää muuttoliikkeitä ja nimien leviämistä asutuksen mukana. Idästä näitä kortteja on kertynyt 15 200, Satakunnasta vain 3 600. Tuomiokirjoista kerätään myös (2) harvinaisia suomenkielisiä ristimänimiä, joita on kertynyt molemmilta alueilta melkein yhtä paljon, noin 1 500. Tämän nimiryhmän kartuttaminen vaatii kortittajalta harkintaa, sillä hänen on nimi nimeltä punnittava, otetaanko tarjolla oleva nimi mukaan vai ei. Kortitus työn kuluessa on todettu, että 1600-luvun Suomen etunimimuodit olivat paikallisia: itäinen nimiaines poikkeaa huomattavasti läntisestä ja pohjoinen näistä molemmista. Jotta poiminta onnistuisi, kortittajan on täytynyt saada itselleen yleiskuva työalueensa nimistöstä lukemalla henkikirjoja. Tähän kiintoisaan ristimäaineistoon syventyvän tutkijan pitäisi nähdä sama vaiva.

(3) Paikannimet poimitaan lähteistä kaikki paitsi valtakuntien, maakuntien, pitäjien tai kylien nimet, jotka tutkija löytää luontevimmin aikakauden kameraalisista lähteistä. Korttiin merki-

tään nimen lisäksi kaikki ne tiedot, jotka lähde antaa sen sijainnista, esim. »niitty N-joen rannassa Y-kylässä». Paikannimikortteja on saatu Karjalasta 8 900 ja Satakunnasta 7 100.

Tuomiokirjakortiston nimikorttien käyttäminen on yksinkertaista, koska 1600-luvun ortografian hallitseva historioitsija on poiminut nimet lähteessä mainitussa muodossa ja koska korttiin merkitty signum riittää lähdemerkinnäksi tutkimukseen. Kielitieteilijän ei siis tarvitse tilata itse käräjäpöytäkirjaa ja tuijottaa sen koukeroita. Sen sijaan hän voi käyttää myös (4) henkilökortistoa, joka on laadittu kaikista tuomiokirjojen säätyläisistä. Varsinkin Satakunnassa on nimittäin ollut alimpina virkamiehinä myös talonpoikaissukunimen kantajia.

Erilaisten nimikorttien lisäksi tuomiokirjakortisto tarjoaa kielitieteilijöille lähteaineistoksi suomenkielisiä tekstinkohtia ja kansanomaisia ruotsinkielisiä sanontoja, jotka on kirjoitettu punaisille korteille ja joita on kertynyt muutamia satoja. Suppeudestaan huolimatta tämä aineisto on kiintoisa, sillä siinä on oikeusistuimen edessä lausuttuja repliikkejä. 1600-luvun mies totesi masentuneena iskettyään vaimonsa hengiltä: »Mitä laki ja korckia essiwalda pääle pane, sen minä tahdon kärsij.»

Jotta eri alojen tutkijat osaisivat entistä paremmin käyttää tuomiokirjakortistoa, työtä johtava toimikunta on valmistuttanut monisteen, jota allekirjoittanut toimikunnan sihteeri jakaa korvauksetta Valtionarkistosta. Kortistoitua aluetäydennettyä ja korttien määrä maakunnittain ilmenevät tästä monisteesta.